

ORTOGRAFIA

część 2

ćwiczenia

rz

z

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Ż wymienne

Ż piszemy wtedy, gdy wymienia się na **g, z, ź, dz, s, h**.

dłużej – długo miażdżę – miazga

1. Dobierz parami wyrazy pokrewne. Zaznacz wymiany **ż** na **g, z, ź, s, h**.

wyżej	kazać <i>wyżej</i>	– <i>wysoko</i>
koleżanka	blisko	–
wstążka	uwaga	–
zjeżdżać	grozić	–
każę	wstęga	–
dłużej	nisko	–
niżej	długo	–
uważa	druh	–
grożę	zjazd	–
bliżej	kolega	–
drużyna	wysoko	–
nóżka	księga	–
książka	noga	–

2. Dobierz do podanych ciągów skojarzeń właściwe wyrazy zawierające **ż** wymienne.

warzywa, owoce, lodówka, lód, przechowanie

materiał, tasiemka, ozdoba, prezent, włosy

papier, druk, obraz, pismo, autor

pałak, kij, gimnastyka, ćwiczenia

zespół, harcerze, sport, piłka

zwierzę, jeden, nos, róg

3. Dopisz takie wyrazy zawierające **ż**, aby występowała wymiana głosek na podaną.

..... – długo

..... – sługa

..... – wstęga

..... – powaga

..... – potęga

..... – noga

..... – blisko

..... – męstwo

..... – wysoko

..... – księstwo

..... – mózg

..... – jazda

..... – miazga

..... – wiązać

..... – przerazić

..... – kazać

..... – pieniądze

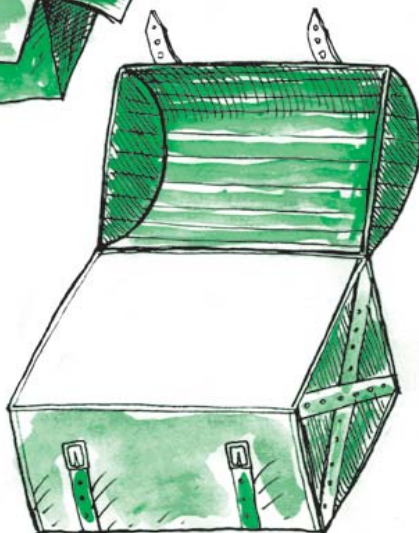
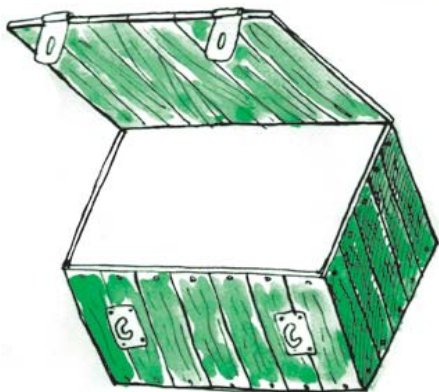
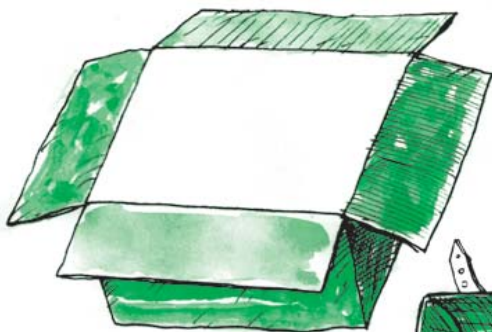
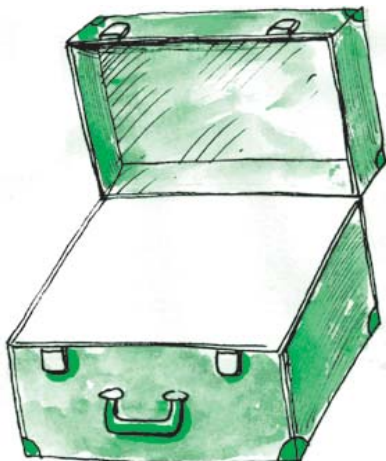
..... – mosiądz

..... – koledzy

..... – książdz

4. Przeczytaj wyrazy i umieść je w skrzyniach tak, aby powstały grupy wyrazów pokrewnych.

dróżka, nóżka, koleżka, służba, brzeżek, przydrożny, rozdroże, podnózek, nabrzeże, służka, koleżanka, koleżeński, wybrzeże, nożna, służący

5. Pomóż kominiarzowi dostać się na dach budynku. Właściwą drogę wskazują pola z ż wymiennym.

Pisownia wyrazów zawierających **ź** niewymienne

Istnieją wyrazy zawierające **ź**, których pisownię trudno jest uzasadnić. Podobnie jak było w przypadku wyrazów z **ó**, są one najczęściej wymienne w innych językach, pokrewnych polszczyźnie. Jeśli chcesz pisać poprawnie ortograficznie, musisz te wyrazy zapamiętać.

6. Przeczytaj uważnie opowiadanie i zapamiętaj wyróżnione wyrazy. Wyobraź sobie to, co zostało w nim przedstawione.

PODRÓŻ NA KSIĘZYC

Rakieta na **Księżyc** wyruszyło pięć osób. Pierwszym **pasażerem** była **Grażyna**, drugim **papież Ambroży**, trzecim zaś **wróżka Róża**. Rakieta podróżowali **również** dostojna królowa **Bożena** i **stróż Błażej**.

W **podróż** na Księżyc **każde** z nich zabrało swoje ulubione zwierzęta. Ambroży **węża** i **źmiję**, wróżka Róża **chyżego czyżyka**, **bażanta**, **gżegzółkę** i **ważkę**. Grażyna natomiast **jeżozwierza** i **drapieżnego źbika**, papież Ambroży oswojonego **jeża**, a królowa **źółtwia** odziedziczonego po prababce. W ładowni umieszczono jedzenie: **ciężki** worek **zboża**, **dużą** ilość **ryżu**, **jarumuż** i **rzeżuchę** oraz **jeżyny**, których zabrania **żądała** Bożena.

Po wylądowaniu na Księżycu pasażerowie zobaczyli **wieżę** z **żelaznym krzyżem** i siedzącą pod nią **żwawą Elżbietę** ubraną w **beżowy kożuch** i **żółte ciżemki**. **Tuż** obok niej widniała **kałuża**, w której **leżały** zardzewiałe **łyżki**, **łyżwy**, **nożyczki**, **noże** i **żelazko**. W wieży podróżujący zobaczyli **łóże** i lampę z **abazurem**, a w kuchni znaleźli herbatę w **filiżankach**, **świeże**, **anyżowe drożdżówki** i **bakłażany**, które były udręką Elżbiety, bo zawsze przy ich **smażeniu** wybuchał **pożar** i trzeba było wzywać **strażaków**. **Ponieważ** Elżbieta nie chciała być **żebraczką** i utrzymywać się z **jałmużny**, powracała na Ziemię podczas **żniw**, aby móc razem z **ciżbą** ludzi **żyć** zboże i w ten sposób spłacić **pożyczkę** zaciągniętą na realizację swoich **dążeń** – życia na Księżycu. Elżbieta wykonywała jeszcze wiele innych **pożytecznych** prac: produkowała szampon **przeciwłupieżowy** i maść przeciw **użądleniom** os lub pełniła **dyżury** w aptece.

Kiedy pasażerowie rakiety zwiedzili **już** Księżyc, **pożegnali** żwawą Elżbietę i postanowili spotkać się na Ziemi podczas żniw.

7. a) Przeczytaj powiedzenia. Podkreśl w nich wyrazy z **ż** niewymien-
nym.

Dobry zwyczaj – nie pożyczaj.
Mieć węża w kieszeni.
Wyhodować żmiję na własnym łonie.
Mieć z kimś krzyż pański.
Postawić coś na ostrzu noża.
Być przykutym do łóżka.
Uderz w stół, a nożyce się odezwą

b) Objaśnij, kiedy i w jakich sytuacjach możemy użyć tych powiedzeń.

8. Dobierz do podanych ciągów skojarzeń właściwe wyrazy zawierające **ż** niewymienne.

powolność, długowieczność, zwierzę, pancerz

budowla, zamknięcie, wysokość, księżniczka

osoba, podróż, bagaż, samolot, autobus

ostrza, krawcowa, krojczy, wycinanka

satelita, światło, pełnia, Twardowski

roślina, ziarenko, pożywienie, Chiny

wgłębienie, opady, woda, deszcz

las, zwierzę, sen zimowy, kolce

lampa, klosz, materiał, papier

ostrze, obrona, ukłucie, osa

9. Spośród wyróżnionych w opowiadaniu *Podróż na Księżyc* wyrazów z ż niewymiennym wybierz odpowiednie i uzupełnij nimi słowniczek.

Słowniczek – ż niewymienne

ZWIERZĘTA

UBRANIA

LUDZIE

PRZEDMIOTY

--	--	--	--	--

ł	y	ż	k	a
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--

--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

JEDZENIE

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

j	a	r	m	u	ż
---	---	---	---	---	---

--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CECHY

--	--	--	--	--	--	--

ż	ó	ł	t	y
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--

a	n	y	ż	o	w	y
---	---	---	---	---	---	---

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CZYNNOŚCI

--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--

d	ą	ż	y	ć
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

10. Opowiedz o podróży na Księżyc. Pomoże Ci w tym ilustracja. Użyj jak najwięcej wyrazów z żółtego niewymiennym.

11. Przeczytaj opowiadania i dokończ jedno z nich. Użyj jak największej liczby wyrazów, które zapamiętałeś ze słowniczka na **ż** niewymienne.

a) W dużej wieży na jednym z księżyców Jowisza mieszkał żwawy Ambroży. Lubił beżowe żółwie i żółte ważki. Pewnego dnia na księżyc przyleciała kapsuła, z której wysiedli:...

b) Pewnego razu stróż Błażej Bażant postanowił zrealizować swoje dążenia i obserwować Księżyc. Wziął pożyczkę w banku i kupił wspaniały teleskop, przez który mógł obserwować wszystko to, chciał...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Podpisz ilustrację wyrazami zawierającymi **ż** niewymienne.

13. Uzupelnij wiersz Marty Michalunio *Ballada o rycerzu Błażeju i pięknej Żanecie*, wiedząc, że **ż** występuje tylko w wyrazach z **ż** niewymiennym. W pozostałych wyrazach wpisz **rz**.

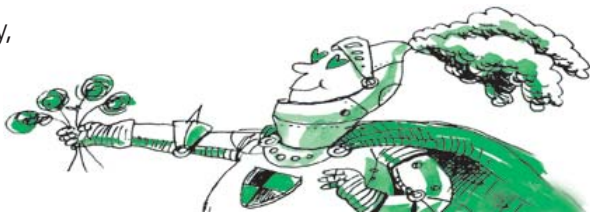
Pewien ryce..... młody
wątpliwej urody
piękną damę zapragnął poślubić.
Wdział ko.....uch na g.....biet
i wyruszył wnet,
by się w lesie po zmroku nie zgubić.

Gąszcze je.....yn wszak kryją
zasadzek bez liku:
wą..... na p.....emian zemiją,
.....ótw lub stado królików,
albo drapie.....ny czy.....yk,
albo je..... ..ądny krwi
– i na nic tu nó..... czy ty.....ka,
czy groźne zmarszczenie brwi.

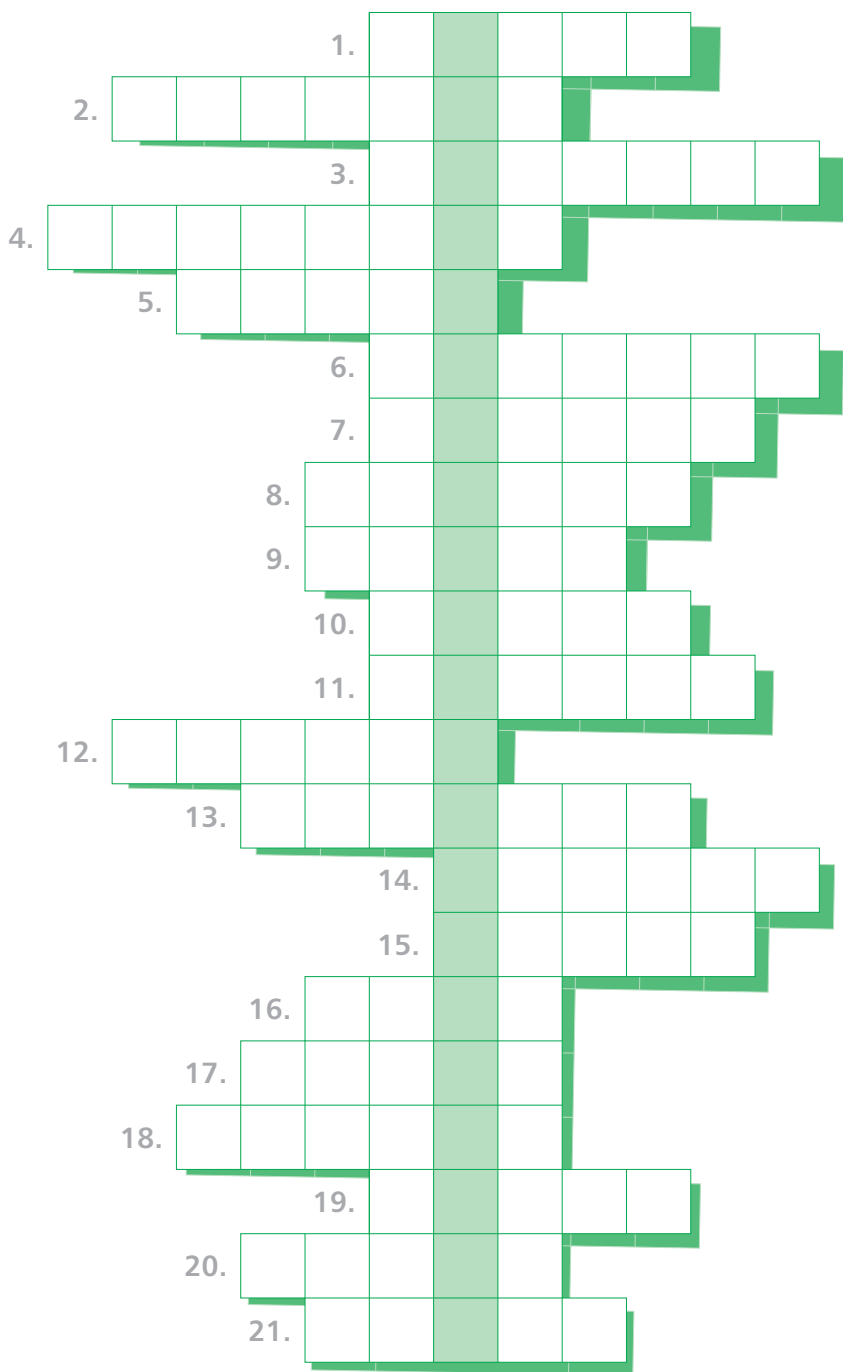
Dotarł ryce..... do wie.....y,
bagażucił na ziemię,
ró..... nazrywał p.....y płocie
i podrapał się w ciemię;
siadł na g.....ądce rze.....uchy,
wspart się na bakła.....anie
i rozmyślał strapiony,
jak oświadczyć się damie.

Dama wyj.....ała p.....ez okno,
uśmiech rozjaśnił jej oczy:
„Ach, ryce....., ryce..... na g.....ądce,
ach, ryce..... wielce uroczy!
Ryce.....u! Chcesz mnie poślubić?
ja posag mam całkiem du.....y:
jedwabny aba.....ur, budzik,
.....elazko, perfumy z ró.....y,
księgę wró.....b, worek ry.....u,
bandaż i jarmu..... świe.....y,
srebrny krzy....., parę ty.....ew,
żelatynę i klucz do wie.....y.”

Młodzian się ucieszył,
na piętro pospieszył
i swej damie oświadczył się blady.
Potem było wesele
i szczęśliwych dni wiele
– i to właśnie jest koniec ballady.

14. Rozwiąż diagram. Każde z haseł zawiera **ż** niewymienne. Rozwiązaniem jest tytuł powieści Antoniny Domańskiej.

1. W staropolskim: szybki.
2. Może być okupu lub (przy reklamacji) zwrotu pieniędzy.
3. Naturalny satelita Ziemi.
4. W opowiadaniu z ż niewymiennym mieszkała na Księżycu.
5. Broń osy i pszczoły.
6. Bez nich ciasto by nie urosło.
7. Inaczej masa, waga.
8. Osłona na lampę.
9. Dzięki nim można jeździć na lodzie.
10. Mebel do spania.
11. Imię stróża z opowiadania *Podróż na Księżyc*.
12. Występujący w Polsce ptak o bardzo pięknym upierzeniu.
13. Zmierzanie do celu.
14. Leśna koleżanka maliny.
15. Duża liczba stłoczonych ludzi.
16. Niewielki drapieżnik z rodziny kotów, w Polsce chroniony.
17. Żyto, pszenica, jęczmień.
18. Najwyższy zwierzchnik kościoła rzymskokatolickiego.
19. Doprowadziła do śmierci Małego Księcia.
20. Może być do herbaty, zupy lub cukru.
21. Zbieranie zboża.

15. Przeczytaj opowiadanie *Podróż na Księżyc* ze str. 8 i uzupełnij słowniczek – tym razem alfabetycznie.

a –

b –

c –

d –

e –

f –

g –

j –

k –

l –

ł –

n –

p –

.....

r –

s –

ś –

w –

u –

z –

ż –

.....

16. Wiemy, że wspianiale znasz słowniczek wyrazów z **ż** niewymien-
nym. Przeczytaj opowiadanie i wstaw brakujące słowa.

Rakieta na wyruszyło pięć osób. Pierwszym
była Grażyna, drugim papież, trzecim zaś Róża.
Rakieta podróżowali dostojna królowa i stróż Błazej.
W podróż na Księżyc z nich zabrało swoje ulubione zwierzęta.
Ambroży i, wróżka Róża chyżego,
bażanta, gżegzółkę i Grażyna natomiast jeżozwierza i drapieżnego
....., papież Ambroży oswojonego, a królowa
odziedziczonego po prababce. W ładowni umieszczono jedzenie:
worek zboża, ilość, jarmuż i oraz
....., których zabrania Bożena.
Po wylądowaniu na Księżycu pasażerowie zobaczyli z
krzyżem i siedzącą pod nią ubraną w beżowy
..... i cizemki. Tuż obok niej widniała
w której leżały zardzewiałe,, nożyczki,
noże i W wieży podróżujący zobaczyli
i lampę z, a w kuchni znaleźli herbatę w filiżankach, świeże,
..... drożdżówki i, które były udręką Elżbiety,
bo zawsze przy ich wybuchał i trzeba było
wzywać strażaków. Elżbieta nie chciała być
i utrzymywać się z jałmużny, powracała na Ziemię podczas,
aby móc razem z ciżbą ludzi żać i w ten sposób sptaćić
..... zaciągniętą na realizację swoich dążeń – życia na Księżycu.
Elżbieta wykonywała jeszcze wiele innych pożytecznych prac: produkowała
szampon i maść przeciw os lub pełniła
..... w aptecce. Kiedy pasażerowie rakiety zwiedzili już Księżyc,
..... żwawą Elżbietę i postanowili spotkać się na Ziemi podczas żniw.

17. a) W podanym ciągu liter odnajdź i podkreśl wyrazy zawierające **ż** niewymienne – jest ich 15.

srtwapapieżmsdgrżótlwoplgxużbdbakłażannjklopctrtzboženop
lceaużbyżłophfdjeżynybjkloptrrykryżmkdfvewczyżykbcvxzaw
qważkalkoputvdsbażantpopljkabażurmbvc dewqztłupieżjkolfr
dyżurłyżwakłżrroapjarmużżhyadcoobkloptreankloppożyteknkl

b) Ułóż 3 takie zdania, aby każde zawierało co najmniej 3 z podkreślonych wyrazów.

18. Podaj przysłowia lub powiedzenia, z których pochodzą poniższe słowa. Jeśli ich nie znasz, poproś o pomoc nauczyciela lub rodziców albo skorzystaj ze słownika frazeologicznego.

służba –

nóżka –

róża –

drożdże –

księżyc –

nożyce –

krzyż –

żelazo –

drążyć –

19. Wpisz **ż** lub **rz**, wiedząc, że **ż** występuje tylko w wyrazach z **ż** wymiennym oraz w wyrazach ze słowniczka z **ż** niewymiennym. W pozostałych miejscach wpisz **rz**.

Pewnego razu ...wawy król Ambro...y postanowił zbadać, dlaczego pod jego oknem rosną bakła...any i jarmu..., chociaż zaufany stró... G...ego... codziennie je wrywał, a na ich miejscu stawiał królewskie powozy. Mimo to ka...dej nocy bakła...any i jarmu... wyrastały na nowo, a powozy p...epadały bez wieści.

Król Ambro...y postanowił czuwać p...ez całą noc. O północy zrobiło się chłodno, więc poszedł po be...owy ko...uch i ...ólte ci...emki. W komnatach, które mijał, widział śpiącą królową Bo...enę oraz córki Ró...ę i Kata...ynę. W pomieszczeniach dla słu...by chrapała ...ebraczką Gra...yna, a obok niej spały zwie...ęta: ba...anty, ...biki, p...epiórki, wę...e i ...mije. Na niebie pojawił się Księ...yc, który oświetlił g...ądkę w p...ypałacowym ogródku. Król podszedł do okna i wytę...ył wzrok, by dob...e p...ypat...eć się wszystkiemu, co się wyda...y. Nagle zza po...eczkowych k...aków wyszedł olb...ym. W ręce t...ymał du...y nó... Podszedł do powozów i bez wysiłku w...ucił je sobie na g...biet. Wyciągnął sadzonki bakła...anów i jarmu...u i posadził je w ogródku. Następnie wyjął czarodziejską ro...dżkę i sprawił, że wa...ywa urosły.

Król Ambro...y pat...ył na tę scenę z p...era...eniem. Pobiegł po stró...a G...ego...a, ale gdy wrócił z zaspanym słu...ącym, olb...yma ju... nie było. Rano nikt nie wie...ył w historię opowiedzianą p...ez króla (nawet królom czasem się nie wie...y). Niektó...y p...ypuszczali, że to sam król dla zabawy chował powozy i sadził wa...ywa, ale nikt nie odwa...ył się czuwać nocą. Król zaś, by nie nara...ać się na śmieszność ze strony poddanych, kazał zmienić miejsce postoju królewskich powozów.

Spis treści

ż

Zasada pierwsza	ż wymienne	4
	ż niewymienne	8
Zasada druga	sylaby <i>ża-</i> , <i>żo-</i> , <i>żu-</i> , <i>ży-</i>	22
Zasada trzecia	ż po literach <i>l</i> , <i>t</i> , <i>n</i> , <i>r</i>	26
Zasada czwarta	zakończenia <i>-aż</i> , <i>-eż</i>	32
Zasada piąta	partykuła <i>-że</i>	35

rz

Zasada pierwsza	<i>rz</i> wymienne	41
	<i>rz</i> niewymienne	45
Zasada druga	zakończenia <i>-arz</i> , <i>-erz</i>	57
Zasada trzecia	<i>rz</i> po literach <i>p</i> , <i>b</i> , <i>k</i> , <i>g</i> , <i>t</i> , <i>d</i> , <i>ch</i> , <i>j</i> , <i>w</i>	62
Słowniczek ortograficzny		75

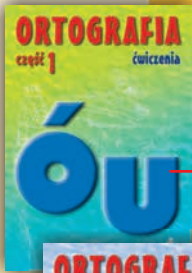
Ćwiczenie przeznaczone do rozwiązywania w oddzielnym zeszycie.

Ćwiczenie ustne.

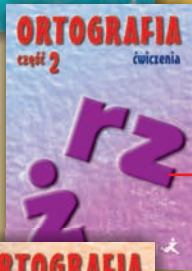

Ćwiczenie nieco trudniejsze.

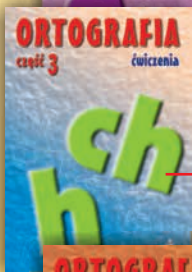
Część 1

Pisownia wyrazów z ó i u

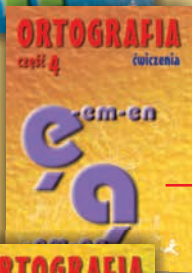
Część 2

Pisownia wyrazów z rz i ż

Część 3

Pisownia wyrazów z ch i h

Część 4

Pisownia wyrazów
z ą, ę, em, en, om, on

Część 5

Pisownia wyrazów
wielką i małą literą

Część 6

Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy
Pisownia wyrazów zakończonych na *-i, -ii, -ji*

Seria *Ortografia. Ćwiczenia* składa się z sześciu części.

Książki zawierają:

- ćwiczenia o różnym poziomie trudności, do wykorzystania na wielu poziomach edukacji, w pracy zarówno z uczniem słabym, jak i zdolnym
- przemyślany metodycznie układ ćwiczeń, zapewniający spójny system nauczania
- aktywizujące metody nauczania, doskonalące pamięć i uczące logicznego myślenia
- reguły napisane przystępnym językiem, ułatwiające zrozumienie zasad ortografii